

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V
OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**POJMENOVÁNÍ PLATIDEL V RUŠTINĚ A ČEŠTINĚ
(Z HLEDISKA ONOMASIOLOGICKÉHO, STYLICKÉHO A FUNKČNÍHO)**

**NAMES OF LEGAL TENDER IN RUSSIAN AND CZECH
(ONOMASIOLOGICAL, STYLISTIC AND FUNCTIONAL ASPECTS)**

Bakalářská diplomová práce

VYPRACOVALA: Diana Dušková
VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Ladislav Vobořil, Ph.D.

2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci dne.....

.....
podpis

Děkuji PhDr. Ladislavu Vobořilovi, Ph.D., za konzultace, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytl.

Obsah

1. Úvod	5
2. Teoretická část	6
2.1 Historický vývoj peněz	6
2.1.1 Historický vývoj peněz ve světě	6
2.1.2 Vývoj peněz na území ČR	7
2.1.3 Vývoj peněz na území Ruska	9
2.2 Onomaziologie	13
2.3 Slovtvorba (derivologie)	14
2.3.1 Česká slovtvorba	14
2.3.2 Ruská slovtvorba	18
2.4 Vrstva slov spisovných a slova spisovné češtiny	20
2.4.1 Slova hovorová (kolokvialismy)	20
2.5 Vrstva slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům českého národního jazyka	21
2.5.1 Rozdíly územní (geografické)	21
2.5.2 Rozdíly sociální	22
2.6 Vrstva slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům ruského národního jazyka	23
2.6.1 Dialektismy	23
2.6.2 Speciální slovní zásoba	23
2.6.3 Žargon	23
2.7 Vrstva slov podle dobového výskytu	24
2.8 Vrstva slov podle citového zabarvení a expresivity	24
3. Praktická část	25
3.1 Podle způsobu pojmenování	25
3.1.1 Formální způsoby pojmenování	25
3.1.2 Sémantické způsoby pojmenování	28
3.2 Podle stylistického rozvrstvení	30
3.2.1 Pojmenování spisovná, stylisticky neutrální	30
3.2.2 Pojmenování stylisticky zabarvená	30
3.3 Podle sémantiky slova	32
3.3.1 Zahraniční měny	32
3.3.2 Hovorové názvy platidel seřazené dle nominálních hodnot	32
4. Závěr	34
5. Резюме	37
6. Seznam použité literatury	42
7. Příloha	45

1. Úvod

Bakalářská práce se věnuje problematice pojmenování platidel v ruštině a češtině. Hlavním cílem práce je shromáždění dostatečného množství názvů platidel a popsání vzniku těchto pojmenování a jejich rozřídění do specifických vrstev slov. Vznik pojmenování platidel zkoumáme jednak z hlediska onomaziologického, funkčního, tak i stylistického. Zkoumaná oblast, které se bakalářská práce věnuje, je stále méně prozkoumána a proto by práce mohla pomoci s jejím upřesněním, jak odborným čtenářům, tak i široké veřejnosti se zájmem o danou problematiku.

Samotná práce je rozdělena na dvě části. První část se věnuje teoretické problematice a dává nám tak funkční základ pro část druhou, praktickou, ve které aplikujeme získané teoretické znalosti. V teoretické části nejdříve popíšeme stručný historický vývoj peněz jak ve světě, tak v českých zemích a v Rusku. Uvedeme samotný vznik platidel, kde se poprvé vyskytly a jakou zaujímaly roli. Další kapitola se věnuje onomaziologii, popíšeme, čím se zabývá a na jakých principech funguje. V následujících kapitolách v teoretické části se zaměříme na českou a ruskou slovo tvorbu, ve kterých jsou popsány všechny pro naši práci důležité způsoby tvoření slov. Uvádíme tedy odvozování, skládání slov a zkracování, přejímání slov a přenášení významu slova. Vždy jednotlivé způsoby tvoření slov popíšeme jak z pohledu českého, tak i z hlediska ruského jazyka. V dalších kapitolách se věnujeme funkčnímu hledisku. Jednotlivé vrstvy slov jsme rozřídili podle určitých hledisek, podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka, které se dále rozdělují na rozdíly územní a sociální. Další vrstvou slov jsou slova spisovné češtiny, do které patří i slova hovorová. Dále třídíme slova podle dobového výskytu a v neposlední řadě podle stylistického zabarvení a expresivity.

Na základě takto připravených teoretických znalostí jsme mohli v praktické části práce rozřídít shromážděné názvy platidel do jednotlivých vrstev slov a do konkrétních skupin podle způsobu jejich vzniku. Názvy platidel jsme ve velké míře vyhledali na internetu, ale samozřejmě jsme využili i sekundární literaturu, ve které jsme si ověřovali získané informace.

Práce obsahuje přílohu – abecední rejstřík shromážděných názvů platidel v češtině a následně v ruštině.

2. Teoretická část

2.1 Historický vývoj peněz

2.1.1 Historický vývoj peněz ve světě

Pro potřeby obchodování se používaly různé předměty, které lidé směňovaly mezi sebou. Později se takovým předmětům začalo říkat peníze.¹ Prvním typem směny byl tzv. barterový obchod, jednalo se o výměnu zboží, které představovalo stejnou hodnotnou cenu.² Pro tento účel vznikly tzv. komoditní (zbožové) peníze. Existovaly ve formě mušlí, lastur, dobytka, pláten nebo drahých kovů.³ Jejich nevýhodou se však ukázala jejich obtížná dělitelnost, skladovatelnost a také malá trvanlivost.⁴

V průběhu let se zjistilo, že nejvhodnějším druhem zboží pro směnu jsou kovy. V této době (na počátku 7. století před Kristem) to byly kovy vzácné, získávané rýžováním, zlato a stříbro. Proto také tyto kovy daly vznik prvním mincovním platidlům.

Již v této době měly první mince přesně danou ryze a hmotnost. Pro rozlišení na nich byl vyobrazen jejich vydavatel nebo nějaká jiná rozlišující značka. První mince jsou pojmenovány jako tzv. *elektronové statéry*. Jejich vznik je datován na počátek 7. století před Kristem do oblasti Malé Asie, skládaly se ze slitiny zlata a stříbra. Na rozdíl od nejstarších mincí, nalezených v Evropě v řecké oblasti o století dříve, které byly pouze stříbrné. Avšak ani jedna z těchto mincí neměla typický tvar, který známe dnes, tedy tvar kulatý, ale spíše tvar oválný, podobný fazoli.⁵

Jelikož používání kovových mincí se stalo obtížným, došlo ke vzniku papírových peněz. Tento vznik je připisován Číně, protože právě tam se k placení využívaly těžké kovové mince a tak je postupem času přestali používat a nechávali je jako zástavu u svých obchodníků. Ti jim na oplátku vydávali stvrzenky, které se tak staly novým platidlem. Tento lidmi vytvořený systém se zalíbil státu a ten proto začal vydávat podobné, ale s již určenou vyšší hodnoty.⁶ „V Evropě se bankovky objevily v roce 1661,

¹ *Vznik a vývoj peněz v českých zemích* [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: vyuka.zsjarose.cz/getfile.php?FileID=1724

² Ojedinelá výstava v České národní bance: o vzniku a vývoji peněz. In: *Peníze.cz* [online]. 2007 [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/ekonomika/18724-ojedinelavystava-v-ceske-narodni-bance-o-vzniku-a-vyvoji-penez>

³ *Vznik a vývoj peněz v českých zemích* [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: vyuka.zsjarose.cz/getfile.php?FileID=1724

⁴ Historický vývoj peněz. *Peníze.org* [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://penize.org/historie-penez/>

⁵ Vznik a vývoj peněz. In: *SVON of Stars* [online]. 2003 - 2004 [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: http://www.svon.cz/file/historie/mena/his_penez.htm

⁶ Ojedinelá výstava v České národní bance: o vzniku a vývoji peněz. In: *Peníze.cz* [online]. 2007 [cit. 2014-

kdy je ve Švédsku z důvodu nedostatku stříbrných mincí začala vydávat Stockholmská banka.“⁷

2.1.2 Vývoj peněz na území ČR

V této kapitole se budeme věnovat podrobnějšímu popisu platidel používaných na českém území. Tento vývoj jsme se snažili zachytit z různých zdrojů a hledisek v časové posloupnosti jejich vývoje a používání.

hřivna – Tímto názvem je označováno primitivní platidlo užívané ve Velkomoravské říši, byly to železné sekerovité hřivny, doložené například z nálezů v Mikulčicích. Mají různou velikost (od 5 do 47 cm) i hmotnost (od 8 do 700 g). Zřejmě se jimi platilo na váhu.⁸

duhovka – Vydutá tlustá zlatá mince z keltského období. Termín duhovka je překladem novodobého německého slova Regenbogenschüsselchen; vznikl z pověry, že peníz vzniká tam, kde se duha dotkla země. Název vznikl pravděpodobně tak, že tyto peníze se objevovaly na zoraných polích právě po dešti, který je vyplavil ze země, kde byly ukryty. Na našem území se razily v 2. - 1. století před n. l. zejména ve tvaru mušlí.⁹

šátečky – Primitivní platidlo v Čechách; zmiňuje se o něm ve svých zápiscích arabský cestovatel Ibráhím ibn Jákúb po polovině 10. století. Šlo o tenké šátečky, které sloužily pouze k placení.¹⁰

český denár – V Čechách byl denár měnovou jednotkou od 10. do 13. století. Z počátku měly hmotnost přes 1g a byly zhotoveny téměř z čistého stříbra, časem však obsah stříbra rapidně klesal.¹¹ V roce 1210 za vlády Přemysla Otakara I. byly nekvalitní denáry

11-13]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/ekonomika/18724-ojedinelá-vystava-v-ceske-narodni-bance-o-vzniku-a-vyvoji-penez>

⁷Ojedinelá výstava v České národní bance: o vzniku a vývoji peněz. *Peníze.cz* [online]. 2007 [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/ekonomika/18724-ojedinelá-vystava-v-ceske-narodni-bance-o-vzniku-a-vyvoji-penez>

⁸HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 112-113. ISBN 23-024-87.

⁹HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 77-78. ISBN 23-024-87.

¹⁰HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 218-219. ISBN 23-024-87.

¹¹HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 59-60. ISBN 23-024-87.

nahrazeny brakteáty (z lat. bractea = plíšek).¹² Z kulturně historického hlediska je závažné, že se na nich objevuje první výtvarná podoba našeho státního znaku – českého lva.¹³

pražský groš – Česká stříbrná mince, poprvé ražená v Kutné Hoře roku 1300, na základě mincovní reformy. Mince má na lici reliéf české královské koruny a jméno panovníka, na rubu českého lva, což se nezměnilo během téměř dvou set padesáti let její ražby.¹⁴ S pauzami se jimi platilo až do roku 1561.¹⁵

tolar – Na přelomu 15. a 16. století byla zavedena stříbrná mince, která se svým obsahem stříbra měla rovnat zlatým penězům. Vzhledem k nedostatku potřebného zlatého kovu měla původně nahradit *zlatý* (Goldgulden), a proto – vzhledem k tomu, že byla ražena ze stříbra – dostala odchylné označení jako *zlatník* (Guldengroschen). Mezi ražbami tohoto nového druhu peněz se záhy ujal vedoucího postavení *jáchymovský tolar*, jehož jméno bylo pak všeobecně převzato (z německého označení Joachimstaler – Taler – tolar) a který se nakonec stal nejrozšířenější měnovou jednotkou na světě. Tolarové období u nás končí v 19. století zavedením koruny v roce 1892.¹⁶

krejcar – Přibližně od 17. století se jako drobné mince začaly používat krejcarý. 120 krejcarů se rovnalo tolaru. Původně se razily se stříbra, ale od doby Marie Terezie už jen z mědi.¹⁷

bankocedule (bankocetle) – První rakouské papírové peníze, které obíhaly i na našem území. Vydala je Vídeňská městská banka roku 1762 za vlády Marie Terezie, která se rozhodla tímto způsobem získat potřebné finanční prostředky na stále stoupající státní výdaje. První papírové peníze vznikly v nominálech 5, 10, 25, 50 a 100 *zlatých*. Po návratu do banky byly tyto papírové peníze zničeny. Brzy se ukázal potřebný také nominál 1000 zlatých, který odpovídal kovovým mincím o hmotnosti 14 kg; zavedení

¹²*Vznik a vývoj peněz v českých zemích [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: vyuka.zsjarose.cz/getfile.php?FileID=1724*

¹³HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. dopln. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 59-60. ISBN 23-024-87.

¹⁴HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. dopln. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 182-183. ISBN 23-024-87.

¹⁵*Vznik a vývoj peněz v českých zemích [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: vyuka.zsjarose.cz/getfile.php?FileID=1724*

¹⁶HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. dopln. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 230-231. ISBN 23-024-87.

¹⁷*Vznik a vývoj peněz v českých zemích [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: vyuka.zsjarose.cz/getfile.php?FileID=1724*

papírových peněz tedy prokazovalo své klady.¹⁸

Po vyhlášení státního bankrotu v roce 1811 hodnota státního oběživa byla snížena na jednu pětinu. Bylo zahájeno vydávání nových papírových peněz tzv. **šajnu**.

koruna a haléř – Tuto měnu zavedlo Rakousko-Uhersko 2. 8. 1892.¹⁹ U nás se zrodila roku 1919 *československá koruna*. V době nesvobody (1939-1945) existovala *českomoravská koruna a slovenská koruna*.²⁰

haléř (halíř) – Od roku 1919 je stou částí československé koruny. Jeho dějiny však sahají až do začátku 13. století. Haléř dostává také název *malý peníz* nebo *černý peníz*; tehdy to byly převážně jednostranné mince s iniciálou panovníka. Za první republiky existoval také nominál 2 haléře.²¹

2.1.3 Vývoj peněz na území Ruska

Následující kapitola je věnována historickému vývoji peněz na území Ruska. Pomocí především ruských zdrojů jsme zachytili vznik ruských platidel v průběhu jejich vývoje, změn a používání.

Ve starodávném Rusku lidé používali ke koupi a prodeji zboží různé předměty. K nejznámějším té doby patří různé lastury, mušle nebo ulity. Později nosili lidé náhrdelníky z drahých kovů, které pojmenovali hřivna podle ruského označení *гривна*, které je odvozeno od slova *грува* (*hříva*). Za hřivnu poté výměnou dávali odpovídající kus stříbra.

V 8.-9. století se na území Ruska objevují *дирхемы* — velké stříbrné mince s arabskými nápisy. Tyto mince se na území Kyjevské Rusi dostaly prostřednictvím arabských obchodníků, v Rusku se jim začalo říkat *ногатая, половина куны* nebo *куна* a to kvůli tomu, že tato jednotka odpovídala hodnotě kůže kuny, která byla jedním z nejrozšířenějších platidel v té době. V 11. století jejich ražba ustala. Do Ruska se tak začaly dostávat mince ze západní Evropy, kterým se obecně říkalo denáry, na ruském

¹⁸HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 35-36. ISBN 23-024-87.

¹⁹Historie peněz v Česku. In: *Stribrnak.cz* [online]. 2008 [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://stribrnak.cz/historie-penez-v-cesku/>

²⁰HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 130-131. ISBN 23-024-87.

²¹HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 108-109. ISBN 23-024-87.

území byly známy jako *куны* nebo *резаны*.

Na konci 10. století začíná na území Kyjevské Rusi ražba vlastních mincí. První ruské mince se nazývaly *златники*, i když nebyly zlaté nebo *сребреники*.²²

Ve 12. století, což je doba rozpadu na jednotlivá knížectví, ražba jednotných mincí opět ustala a proto se tomuto období říká nemincovní. Avšak každé knížectví si razilo své vlastní mince. Na většinu území se ale vrátilo používání stříbrných předmětů, které už však měly určenou hmotnost a tvar. Byly to tzv. **prutové peníze** – neražený kov v podobě prstenů, prutů, tyčinek, kuliček apod., který se někdy užíval i jako platidlo.²³

Až za vlády Ivana III. (1462 - 1505), kdy se Rus stala jednotným státem, se opět obnovila ražba. V roce 1534 byl vytvořen jednotný mincovní systém. Na drobných stříbrných mincích byl vyobrazen jezdec s mečem a nazývaly se *мечевые*. Na větších stříbrných mincích vyobrazili jezdce s kopím a proto dostaly název *копейные деньги*.²⁴

děnga – Ruská stříbrná mince z druhé poloviny 14. století, používala se až do 19. století a během této dlouhé doby byla několikrát změněna. Zavedení této mince se dává do souvislosti s celkovým ruským národním uvědomováním a osamostatňováním v boji proti mongolské nadvládě. Od roku 1700 byla děnga ražena v mědi a roku 1828 byla její ražba zastavena. Děnga měla hodnotu $\frac{1}{2}$ *kopejky*. Znovu se razila v letech 1849 – 1867, ale dostala zdrobnělé pojmenování *děněžka*.²⁵

poluděnga – Stříbrná mince v hodnotě poloviny *děngy*, ražená od 14. století.²⁶

V březnu roku 1704 na nařízení Petra I. se začaly razit první stříbrné ruble. Současně s nimi také tzv. *полтинник*, *полуполтинник*, *гривенник*, *пятак* a *алтын*.²⁷

rubl – V Rusku se od 14. století používaly jako platidla stříbrné pruty. Aby měly určitou

²²Деньги России. *Деньги России* [online]. 2009-2015 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.russian-money.ru/History.aspx?type=content&id=1&AspxAutoDetectCookieSupport=1#label>

²³HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 183. ISBN 23-024-87.

²⁴Деньги России. *Деньги России* [online]. 2009-2015 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.russian-money.ru/History.aspx?type=content&id=1&AspxAutoDetectCookieSupport=1#label>

²⁵HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 67. ISBN 23-024-87.

²⁶HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 181. ISBN 23-024-87.

²⁷Деньги России. *Деньги России* [online]. 2009-2015 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.russian-money.ru/History.aspx?type=content&id=1&AspxAutoDetectCookieSupport=1#label>

velikost, hmotnost (zhruba 200 g), bylo třeba je odseknout od většího celku. Takový kus se pak ruský nazýval „obrubljonnyj“. Odtud se odvozuje pojmenování rubl. (...) Za vlády Petra Velikého byl vytvořen pevný měnový systém a jeho základní měnovou jednotkou se stal právě rubl.²⁸

poltina, poltinnik – Označení pro polovinu *rublu*.²⁹

polupoltina, polupoltinnik – Označení pro polovinu *poltiny*. Byly raženy od 17. století a měla též název *čvertak*, znamenající stejnou nominální hodnotu 25 kopejek.³⁰

imperiál – Ruská zlatá mince v hodnotě 10 rublů; ražena od roku 1755, později také v podobě bankovky velkého formátu. Dílčí jednotka *poluimperiál*.³¹

Do konce 19. století se ruský peněžní systém téměř nezměnil. Na konci 19. století dali do oběhu zlaté mince a základní měnovou jednotkou se stal rubl. Byl však pouze pomyslnou jednotkou, protože skutečný zlatý rubl neexistoval. Ve zlatě byl ražen imperiál a poluimperiál, ostatní mince byly pouze ve stříbře – 50, 25, 20, 15, 10 a 5 kopejek.

Za vlády Kateřiny II. byly zavedeny první papírové peníze. Na místo neskladných a nešikovných peněz v roce 1769 dala do oběhu papírové tzv. *ассигнации* v hodnotách 25, 50, 75 a 100 rublů. Kvůli tomu byly zřízeny dvě banky v Moskvě a v Petrohradu. Jejich hodnota však klesala a tak byly roku 1843 staženy.

S příchodem první světové války nastala v zemi inflace. Lidé si začali schovávat zlato a stříbrné peníze. V oběhu tak zůstaly pouze papírové bankovky. V polovině roku 1917 byly zhotoveny nové peníze – *керенки*, byly vyrobeny z nekvalitního papíru, bez čísel a podpisů a proto se daly snadno padělat. V roce 1921 vydali papírové peníze za 188,5 miliard rublů, nebylo je však za co vyměnit, byl nedostatek drobných peněz. Aby vláda umožnila jejich směnu, dala do oběhu směnné známky, což byly carské a erbovní poštovní známky, které orazítkovali, a tím se staly penězi.

V roce 1922 sovětská vláda dala do oběhu vlastní bankovní listy – *червонцы*. Nepočítaly se v peněžním systému rublů, ale v *червонцах*, přičemž jeden „červonec“ se

²⁸HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 193. ISBN 23-024-87.

²⁹HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 180. ISBN 23-024-87.

³⁰HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 181. ISBN 23-024-87.

³¹HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. doplň. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987, s. 116. ISBN 23-024-87.

rovnal 10 zlatým rublům. Byla to pevná a stabilní měna, která posílila ruský peněžní systém.

V roce 1931 drobné stříbrné mince nahradili mincemi niklovými.

V následujících letech se ruský peněžní systém příliš neměnil. V roce 1961 však proběhla na ruském území peněžní reforma. Od 1. ledna 1961 se vláda rozhodla 10krát zmenšit sílu rublu a to takovým způsobem, že to, co stálo 1000 rublů, stálo nyní 100 rublů. Současně dali do oběhu nové peníze a zaměnili jimi ty staré. Tím se zjednodušil a zmenšil objem peněz v oběhu. Byly vypuštěny ne jen papírové, ale i kovové ruble.³²

³²Деньги России. *Деньги России* [online]. 2009-2015 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: <http://www.russian-money.ru/History.aspx?type=content&id=1&AspxAutoDetectCookieSupport=1#label>

2.2 Onomaziologie

Nauka o slovní zásobě, termínem označovaná lexikologie představuje jednu z hlavních jazykovědních disciplín. Zabývá se slovní zásobou, přesněji a podrobněji se věnuje popisům slov, sousloví a samotným významům slov.

V rámci zkoumání pojmenovávacích jednotek využívá lexikologie dva základní postupy – sémaziologický a onomaziologický. Sémaziologický postup převažuje při zkoumání slov spojených s jejich významem, druhý, onomaziologický postup zkoumá formy a způsoby pojmenování.³³

Onomaziologie, jak uvádí F. Čermák je teorie označování, která zahrnuje i teorii pojmenování. Zkoumá slova od funkce (obsahu) k formě.³⁴

V češtině existují dva základní typy pojmenování, prvním typem jsou pojmenování značková a druhým motivovaná. Značková pojmenování, nazývaná také nemotivovaná nebo základová, jsou taková, jejichž význam nelze odvodit od slov již existujících (např. *dům*) a bývají právě motivací pro slova motivovaná. Oproti tomu pojmenování motivovaná mají základ v pojmenování značkovém, a tudíž jejich význam lze odvodit (např. *domeček*), do této skupiny patří i všechna víceslovná pojmenování a slova složená.³⁵

Motivovaná slova, tedy slova odvozená a jevy, které mají být pojmenovány, jsou řazeny do tzv. pojmové třídy a poté jsou určeny určitým příznakem, který dané jevy od sebe odlišuje. Pojmová třída je brána jako třída jevu a stává se složkou určovanou, nazýváme ji **onomaziologickou bází** a příznak je složkou určující – **onomaziologický příznak** (např. *slovo řidič – bází je zde: osoba, příznak: řídí*).³⁶

V ruštině je onomaziologie vymezena jako část jazykovědy, jejímž účelem je věci pojmenovávat, zkoumat historii vzniku těchto slov a jejich utváření a také souhrn vlastních jmen. Onomaziologie se v ruštině rozděluje do několika kategorií podle toho, jaké jevy jsou pojmenovávány. Především se jedná o pojmenovávání vlastních jmen,

³³ HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 7.

³⁴ Česká lexikologie - Lexikální onomaziologie. ČERMÁK, František a Josef FILIPEC. *Česká lexikologie* [online]. 1. vyd. Praha: Academia, 1985, s. 88-89 [cit. 2016-02-29]. Studie a práce lingvistické. ISBN 0585-5675. Dostupné z: <http://uloz.to/xFRpzFJ/ceska-lexikologie-lexikalni-onomaziologie-povinne-kapitoly-pdf>

³⁵ SVOBODOVÁ, Diana. *Tvoření slov a česká lexikologie* [online]. Ostrava, 2005 [cit. 2016-02-29].

Dostupné z: [http://rodyna.cz/id32402/jazyk/jazyky/indoevropske\(1_jazyky/slovanske\(1_jazyky/c\(2es\(2tina/Tvoreni_slov_a_ceska_lexikologie.htm](http://rodyna.cz/id32402/jazyk/jazyky/indoevropske(1_jazyky/slovanske(1_jazyky/c(2es(2tina/Tvoreni_slov_a_ceska_lexikologie.htm)

³⁶ DOKULIL, Miloš. *Tvoření slov v češtině: Teorie odvozování slov*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1962, s. 29-30.

jejich vznik, rozvoj, změny a funkčnost. Například toponymie pojmenovává geografické a místní objekty, antroponymie vlastní jména osob, zoonyma pojmenovávají vlastní jména zvířat nebo například kosmonyma a astronyma označují vesmírná tělesa, planety a souhvězdí. Využívá k tomu několik metod, například etymologii, kartografii, historii nebo statistiku.³⁷

2.3 Slovtvorba (derivologie)

Slovtvorba se zabývá vytvářením nových slov ze slov, slovních spojení či lexikálních jednotek již existujících. Zkoumá jak jejich obsah (význam), tak i jejich formu. Tvoření slov je jedním z hlavních způsobů obohacování slovní zásoby, dalšími způsoby jsou přejímání slov z cizích jazyků, přenášení významu na základě vnější (metafora) nebo vnitřní podoby (metonymie), přejímání slov z jiných vrstev češtiny než spisovných, např. z argotu, dialektů nebo slangů a vytváření víceslovných (multiverbizace) nebo naopak jednoslovných pojmenování (univerbizace).

V češtině rozlišujeme 3 základní typy tvoření nových lexikálních jednotek, nazývané rovněž jako formální způsoby tvoření slov – odvozování (derivate), skládání (kompozice) a zkracování (abreviace).³⁸

V ruštině existují čtyři způsoby slovtvorby – lexiko-sémantický, lexiko-syntaktický, morfologicko-syntaktický a morfologický. Nejvíce se vyskytuje morfologický způsob, ostatní nejsou tak časté.³⁹

2.3.1 Česká slovtvorba

Odvozování (derivate)

Ze slov základových (motivujících, fundujících) jsou tvořena pomocí tzv. slovtvorných formantů slova motivovaná (fundovaná), tento proces se nazývá fundace. Každé slovo má svůj slovtvorný základ (kořen), který zůstává stejný a slovtvorný formant (afix), který se mění a podle jeho druhu se rozděluje na předpony (prefixy), přípony (sufixy) a koncovky (konverze).

Rozlišují se tedy tři základní typy formantů a tedy tři základní typy derivací –

³⁷ ФИЛИН, Ф.П. *Русский Язык: Энциклопедия*. Москва: Советская энциклопедия, 1979, s. 179.

³⁸ HOUŽVIČKOVÁ, Milena a Jana HOFFMANOVÁ. *Čeština pro překladatele* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-58-version1-cestina_pro_prekladatele.pdf

³⁹ Словообразование. РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Современный русский язык*. Москва: Издательство Московского университета, 1971, s. 189.

prefixace (odvozování pomocí předpon), sufixace (odvozování pomocí přípon) a konverze (odvozování pomocí koncovek).⁴⁰

Předpony v češtině existují i jako samostatná slova v podobě předložek nebo spojek. Prefixace se nejčastěji vyskytuje u sloves, kde mění jejich vidovou kategorii, ale samozřejmě i u jiných slovních druhů. Předpony jsou většinou snadno rozpoznatelné, v češtině na ně též klademe přízvuk. Můžeme se setkat i s tzv. deprefixací, kde dochází u nově vzniklého slova k odebrání předpony.

Sufixy na rozdíl od prefixů se jako samostatná slova nevyskytují, po připojení mohou měnit slovní druh slova základového. Často také zahrnuje i tzv. ohýbací sufix neboli koncovku.

Konverze neboli koncovkové odvozování se proto často nerozlišuje, je-li již součástí sufixu. Koncovky však řadí slova do slovnědruhových kategorií – časovacích nebo skloňovacích.

Mohou se vykytovat i smíšené způsoby odvozování, tzv. oboustranné afixy (circumfixy). Řadíme sem dva typy – prefixálně-sufixální (předponově-příponový) – např. *pata* – *pod-pat-ek* a druhým typem je prefixálně-konverzní (předponově-koncovkový) – např. *čas* – *po-čas-í*.⁴¹

Skládání slov (kompozice)

Kompozita jsou slova složená ze dvou či více slovtvorných základů. Slova složená se nejčastěji používají v publicistickém a odborném stylu, objevují se též v poetice.⁴²

Kompozita se dělí na dvě skupiny – na složeniny vlastní a nevlastní. Vlastní složeniny jsou složeniny, jejichž jednotlivé části nejdou rozdělit na samostatná slova (např. *svítily*). Složeniny nevlastní, tzv. spřežky jsou pouhým spojením dvou nebo více slov (např. *kdovíjaký*).⁴³

⁴⁰ Tvoření slov. *Čeština po síti* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/tvoreni_slov.htm

⁴¹ Tvoření slov. *Čeština po síti* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/tvoreni_slov.htm

⁴² Tvoření slov. *Čeština po síti* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/tvoreni_slov.htm

⁴³ HOUŽVIČKOVÁ, Milena a Jana HOFFMANOVÁ. *Čeština pro překladatele* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-58-version1-cestina_pro_prekladatele.pdf

Zkracování (abreviace)

Zkracování slov je proces, při němž se původní slova nebo slovní spojení převádí na zkratky, jedná se o tzv. mechanické krácení, tento proces je též jedním z hlavních prostředků jazykové ekonomie.

Rozlišujeme několik typů zkratk, prvním jsou zkratky, které se používají pouze v psané podobě, nazýváme zkratkami grafickými (např. *tj.*, *tzv.*, *doc.*), přičemž se vyslovují vždy v plné podobě. Další skupinou jsou zkratky graficko-fonické, které jsou tvořeny iniciálovými hláskami (např. *NATO*, *USA*) a také se takto vyslovují. Zkratky fonické jsou takové, které mají zvukový i tvaroslovný charakter slova (např. *ČEDOK*).⁴⁴

Přejímání slov

Přejímání slov do češtiny je jedním z dalších způsobů obohacování slovní zásoby. Při přejímání slov zpravidla nevznikají nová slova, ale pouze se jimi rozšiřuje slovní zásoba daného jazyka. Důvodem přejímání slov je neustálý rozvoj společnosti, vědy a techniky a potřeba pojmenovat tyto nové jevy. Slova se přejímají dvěma způsoby. Jedním ze způsobů je přejímání slov z jiných vrstev jazyka do jazyka spisovného, případně i naopak. Nejčastěji se však dostávají slova z češtiny nespisovné nebo odborné do češtiny spisovné, řadíme sem též i dialektismy, slova zastaralá nebo například slova argotická. Druhým ze způsobů přejímání slov je přejímání slov z cizích jazyků. V minulosti se přejímali slova především z latiny nebo řečtiny, dnes převažují slova z angličtiny a němčiny. Některá slova přejatá se již používají v takové míře, že už ani nevíme, že byla kdysi cizího původu a označujeme je za slova zdomácnělá. Další skupinou jsou tzv. slova mezinárodní, která v češtině nemají své ekvivalenty (např. *prezident*, *motor*) a často to bývají slova z technických oborů a jiných odborných odvětví.⁴⁵

Slova cizího původu prochází vždy procesem tzv. formální adaptace, což je proces, při kterém se tato slova přizpůsobují češtině a to především ve výslovnosti a v grafické, tedy psané podobě.⁴⁶ Proto rozlišujeme dva typy přejatých slov. Slova mezinárodní (internacionální) a slova či pojmenování citátová. Příkladem slov internacionálních je např. *telefon* a citátových např. *fair play* nebo *science-fiction*, která si

⁴⁴ Tvoření slov. *Čeština po síti* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/tvoreni_slov.htm

⁴⁵ HOREJŠOVÁ, Daniela. *Způsoby obohacování slovní zásoby* [online]. Plzeň [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fHaelLyrPiEJ:www.ksj.zcu.cz/zpravy/zprava16.doc+&cd=68&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

⁴⁶ Lexikologie. *Čeština po síti* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/lexikologie.htm#>

zcela zachovávají rysy cizího jazyka.⁴⁷

Přenášení významu

Přenášení významu se projevuje nejvíce v jazykové vrstvě slangové. Dochází zde k pohotovému vyjádření, k úspoře vyjádření a často i k vyjádření expresivity. My se budeme zabývat tzv. sémantickým tvořením slov, které se věnuje metaforickému a metonymickému přenášení významu.

Při sémantickém tvoření slov nevznikají slova nová, ale využívají se slova již známá a běžně používaná, jen se využívá jejich význam a přenáší se do jiných, nových situací. Vzniká tu jistý vztah mezi významem prvotním (základovým) a druhotným (přeneseným). Na vzniku těchto výrazů se mohou podílet i psychické vlivy a lidské citění a proto často bývají expresivní a to jak kladně tak i záporně.

- Metaforické tvoření slov spočívá v přenášení významu slova na základě vnější podobnosti nebo znaku, který je nějakým způsobem jasně zřetelný. Tento společný znak můžeme nazvat jako onomaziologický příznak (viz výše, str. 13). Tvoření metafor můžeme rozdělit na pojmenování věcné a citové. Věcné pojmenování je především pojmenování jednoduché a jednoznačné, vznikají hlavně v případech, kdy chceme zjednodušit své vyjádření a tak dochází často k univerbizaci, čili z víceslovného pojmenování vzniká pojmenování jednoslovné. Dále můžeme dělit metaforická vyjádření podle kvality onomaziologického příznaku a tím bývá příslušná vlastnost označované skutečnosti. Mezi tyto vlastnosti řadíme například podobnost ve zbarvení, celkovém vzhledu a tvaru (např. *berany* – říditka závodního kola), podobnost ve funkci nebo činnosti (např. *myška* – riskantní způsob řízení). Avšak všechny tyto znaky se často mezi sebou prolínají. U citově tvořených metafor se nejčastěji jedná o vyjádření vztahu k nějaké věci pomocí užitých zdvořnlín, o vyjádření humorné, posměšné ale i pojmenování nelibá, citově záporná.

- Metonymie je způsob tvorby pojmenování, který vzniká na základě vnitřní souvislosti nebo podoby slov. Stejně jako u metaforického pojmenování tak i u

⁴⁷ JEDLIČKA, Alois, Věra FORMÁNKOVÁ a Miloslava REJMÁNKOVÁ. *Základy české stylistiky*. 1. vyd. Praha: SPN: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 79.

pojmenování metonymického nevznikají slova nová, nýbrž se pouze využívají slova již existující a běžně používaná. U metonymie nedochází k vyjádření expresivity ale hlavně k jednoznačným pojmenováním, a proto je nejčastějším způsobem tvoření metonymických pojmenování univerbizace. Univerbizace je proces, při kterém z víceslovného pojmu vytvoříme pojem jeden.⁴⁸

Slovotvorné procesy

Slovotvorné procesy jsou vztahy mezi slovem fundovaným a slovem fundujícím. Rozeznáváme celkem tři typy těchto procesů – mutaci, transpozici a modifikaci.

Mutace je slovotvorný proces, kdy nově vzniklé slovo změní význam slova původního a může docházet i ke změně slovního druhu (např. *slepy* – *slepec*). Patří sem názvy činitelské (např. *učitel*), konatelské (např. *rybář*), názvy prostředků (např. *ohříváč*), názvy nositelů vlastností (např. *dobrák*), názvy výsledků děje (např. *spálenina*), názvy obyvatelské (např. *občan, Pražák*), názvy příslušenské (např. *legionář*) a názvy míst (např. *včelín*).

U transpozice se význam nového slova oproti původnímu nemění, ale mění se slovní druh. Do této kategorie řadíme názvy vlastností (např. *rychlý* - *rychlost*) a názvy dějů (např. *loupež*).

Modifikace nového slova nezpůsobuje změnu významu ani změnu slovního druhu, ale jedná se o dodání nějakého příznaku – modifikace. Řadíme sem vidové změny sloves, stupňování přídavných jmen, tvorbu zdobnělin a slov zveličelých, tvorbu kolektiv (např. *mládež*), výrazů přechýlených a názvy mláďat.⁴⁹

2.3.2 Ruská slovotvorba

Lexiko-sémantický způsob

Při tomto způsobu tvoření nevznikají nová slova, ale mění se význam slov současných. Vznikají slova nazývaná homonyma, mají stejnou zvukovou i grafickou podobu, liší se pouze významem.

⁴⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. Přenášení slovního významu jako pojmenovávací postup ve slanzích. *Naše řeč*[online]. 1973, **56**(3), 124-134 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5686>

⁴⁹ Tvoření slov. *Čeština po síti* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/tvoreni_slov.htm

Lexiko-syntaktický způsob

V průběhu tohoto procesu dochází ke slučování slov. Z víceslovného pojmenování vzniká jednoslovné (univerbizace), v ruštině pro tento proces existuje pojem *сращение*, v současné ruštině se však nevyskytuje ve velké míře.

Morfologicko-syntaktický způsob

Zde dochází ke změně slovního druhu, například přídavné jméno se v jiném významu stává podstatným jménem (např. *морозное*) a může docházet i ke změně významu slova.

Morfologický způsob

Tento způsob tvoření slov je v ruštině nejproduktivnější. Dochází při něm ke spojování morfů (základní, významová část slova), slova vznikají ze slov již existujících. K tvorbě slov dochází pomocí afixace (sufixální, prefixální, prefixálno-sufixální), skládání slov, zkracování slov (abreviace), bezafixální tvorby – dochází ke zkracování slov a změně slovního druhu, přičemž nejčastější je tvorba podstatných jmen ze jmen přídavných a ze sloves a pomocí opačné tvorby (rederivace) – týká se především tvorby podstatných jmen mužského rodu od původně rodu ženského a využívá se spíše jen v uměleckém stylu.⁵⁰

Přejímání slov

Ve slovní zásobě ruštiny existuje více slov přejatých z cizích jazyků než slov původně ruských. Nejčastěji se do ruštiny přejímala slova z indoevropských jazyků (do kterých se řadí např. angličtina, němčina, francouzština, turečtina, latina a italština). Zvláštním způsobem přejímání slov v ruštině je kalkování. Při něm dochází k doslovnému překladu slov nebo slovních spojení po částech, těmito částem se říká kalky. Obdobně jako čeština, tak i ruština si přizpůsobuje přejatá slova svému grafickému, gramatickému i fonetickému obrazu. Nejběžnějším příkladem jsou slova přejatá, která obsahují hlásku *h*, protože ruština ji nemá, nahrazuje ji hláskou *x* nebo *z* (např. *hřivna* – *зривна*). V uměleckých a v publicistických textech se můžeme sekat s tzv. exotizmy, jsou to slova, která označují věci typické pro danou zahraniční, tedy jinou než ruskou, kulturu a ruština pro ně nemá své ekvivalenty. Dalším typem slov jsou tzv. varvarismy, což jsou slova podobná slovům exotickým, ale mají již své ruské

⁵⁰ Словообразование. РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Современный русский язык*. Москва: Издательство Московского университета, 1971, s. 189-203.

ekvivalenty, nejčastěji jsou to slova latinská a autoři je používají ve svých dílech.⁵¹

Přenášení významu

Přenášení významu slov v ruštině je velmi obdobné jako v češtině. Hlavními druhy jsou metafora a metonymie.

Metaforická pojmenování vznikají na základě podobnosti a to nejčastěji tvarové, barevné nebo funkční. V ruštině se rozlišují tři typy metafor, podle jejich stylistického využití. Prvním typem jsou tzv. suché (strohé) metafory (сухие метафоры), jsou to metafory, které se běžně užívají ve všech stylistických oblastech. Druhým typem jsou tzv. obrazné všeobecně poetické metafory (образные общепоэтические метафоры) ty se vyskytují pouze v poezii a v umělecké próze. Třetím typem je autorská, individuální metafora, kterou tvoří autoři samy ve svých dílech.

Metonymická pojmenování vznikají na základě vnitřní podobnosti. Jedno pojmenování má více předmětů a jsou si velice podobná. Metonymie v ruštině také využívá univerbizaci.⁵²

2.4 Vrstva slov spisovných a slova spisovné češtiny

Slova spisovné češtiny rozdělujeme, jak již bylo zmíněno výše, na slova stylisticky neutrální – nepříznačková a slova příznačková. Slova, která mají určitý stylový příznak, se rozdělují podle svého typického užívání na vrstvu hovorovou (kolokvialismy) a některá jsou společná se slovy obecné češtiny či dokonce slangu, vrstvu odbornou (termíny a odborné názvy), vrstvu publicistickou, uměleckou (poetismy) a vrstvu knižní.⁵³

2.4.1 Slova hovorová (kolokvialismy)

Slova hovorová se používají převážně při mluveném projevu, proto je tato vrstva slov v neustálém vývoji a je považována za živou a tudíž má též často expresivní, hodnotící charakter. V psané podobě se mohou vyskytovat jedině v soukromé korespondenci nebo jich využívají autoři uměleckého stylu jako charakterizačního prostředku k popisu postav.

⁵¹ РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. (ed.). *Современный русский язык*. Москва: Издательство Московского университета, 1971, s. 32-37.

⁵² Многозначность слова. РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. (ed.). *Современный русский язык*. Москва: Издательство Московского университета, 1971, s. 14-19.

⁵³ JEDLIČKA, Alois, Věra FORMÁNKOVÁ a Miloslava REJMÁNKOVÁ. *Základy české stylistiky*. 1. vyd. Praha: SPN: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 81-82.

Mezi slova hovorová se dostávají slova z obecné češtiny a slova slangová, proto je někdy složité rozlišit, jestli je slovo slangové, obecné nebo hovorové. Proto je pro tato slova také typická podobná slovo tvorba, a to, především univerbace a rozšiřování slov pomocí přípon (sufixace).⁵⁴

2.5 Vrstva slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům českého národního jazyka

V následujících podkapitolách se budeme věnovat vrstvám slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka, do kterých patří skupina slov, která se odlišuje na základě územních (geografických) rozdílů. Tato skupina se dále dělí na slova obecné češtiny, slova oblastní (regionalismy) a slova nářeční (dialektismy). Druhá skupina slov v této vrstvě se rozlišuje pomocí sociálních rozdílů, řadí se sem slova slangová a argotická. V opozici k této vrstvě slov stojí vrstva slov spisovných a slova spisovné češtiny, která mohou být stylově neutrální, tedy nepříznačková nebo stylisticky zabarvená, tedy příznačková.⁵⁵

2.5.1 Rozdíly územní (geografické)

a) Slova obecné češtiny

Do této skupiny patří slova obecná a hovorová, představující tzv. celonárodní vrstvu nespisovnou. Některá slova jsou původu cizího a to nejčastěji německého, jiná přecházejí do obecné češtiny ze slangu.⁵⁶

b) Slova oblastní (regionalismy)

Mezi slova oblastní řadíme ta, která nositelé jazyka užívají ve větší oblasti než pouze v oblasti výskytu nářečí. Pro češtinu jsou to typická slova z oblasti Moravy, tzv. moravismy. Naopak slova, která se používají výhradně na území Čech, nazýváme čechismy.⁵⁷

⁵⁴HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 30-31.

⁵⁵JEDLIČKA, Alois, Věra FORMÁNKOVÁ a Miloslava REJMÁNKOVÁ. *Základy české stylistiky*. 1. vyd. Praha: SPN: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 81-82.

⁵⁶HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 21.

⁵⁷HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 21.

c) Slova nářeční (dialektismy)

Jsou to slova, která jsou známá pouze lidem žijícím na území výskytu nářečí. Kromě toho se používají i v umělecké literatuře. Patří sem především slova, která souvisejí s běžným každodenním životem, zvyky a obyčeji v určité oblasti, jsou to tzv. etnografické dialektismy.⁵⁸

2.5.2 Rozdíly sociální

a) Slang

Slova slangová představují část nespisovné slovní zásoby, jejíž výskyt je spjat se sociálním prostředím, například pracovním nebo zájmovým. Podle toho je také někdy slang rozdělován do dvou skupin – slovní zásoba profesionální, do které patří nespisovná odborná slova z pracovního prostředí a slovní zásoba slangová, do které patří slova vzniklá v zájmových skupinách. Mezi nejčastější druhy slangu patří hornický, rybářský, sportovní nebo studentský slang.⁵⁹

b) Argot

Tímto názvem se označuje zvláštní vrstva slov v mluvě společenské spodiny, v minulých dobách ji využívali především různí kriminálníci, šlo o slova, kterým nikdo jiný nerozuměl, např. z důvodu utajení. Těmto slovům se někdy říká zlodějská hantýrka. V současné společnosti se argot vytváří již méně, ale jeho prvky stále přetrvávají.

K vytváření nových slov docházelo tím, že slova současná dostala nová obrazná pojmenování, např. *prachy* (peníze), *stříkačka* (pistole). Mnoho českých argotických slov pochází z německého, cikánského nebo židovského jazyka, např. *love* (peníze).

Výrazným znakem argotu je velké množství synonym, např. pro peníze se užívala a dodnes se užívají slova: *prachy*, *smetí*, *květy*, *boby*, *cinkanina*, *pavučiny*, *vata*, *mýdlo*, *mergle*, *grešle*, *lóvy*.⁶⁰

⁵⁸HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 22.

⁵⁹HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 23.

⁶⁰HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980, s. 28.

2.6 Vrstva slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům ruského národního jazyka

Podobně jako čeština má i ruština svá specifika v jazyce a jeho používání. V ruštině rozlišujeme tzv. celonárodní jazyk (общенародная лексика), který je používán běžně bez rozdílu geografického či profesionálního, patří sem jak literární, tak i neliterární slovní zásoba a tvoří tak základ národního jazyka. Druhou velkou skupinou je tzv. necelonárodní slovní zásoba (необщенародная лексика), která je tvořena dialektismy, speciální profesionálně-terminologickou slovní zásobou a žargonem.

2.6.1 Dialektismy

Dialektní slovní zásoba je typická pro obyvatele určité oblasti Ruska. V severní části u měst Archangelsk, Novgorod nebo Jaroslav, v jižní části vznikla nářečí – např. рязанский, донский, орловский. Stejně jako v češtině i v ruštině sem řadíme tzv. etnografická slova, která jsou známa pouze lidem žijícím v oblasti výskytu nářečí.

2.6.2 Speciální slovní zásoba

Slovní zásoba speciální se vyskytuje pouze v mluvě lidí, kteří se věnují stejné profesní činnosti. Rozlišujeme dvě skupiny slov tzv. profesionalismy a termíny. Termíny jsou přesně daná slova nebo slovní spojení, která jsou ustálená a jednoznačná a označují jevy vyskytující se především ve vědě a technice. Termíny jsou často přejatá slova z řečtiny nebo latiny. Profesionalismy jsou slova, která často používají lidé mezi sebou v pracovním nebo i v zájmovém prostředí a jiným lidem je nesrozumitelná. Speciální slovní zásoba se používá jak v odborných knihách, učebnicích, tak i v novinách nebo v umělecké literatuře.

2.6.3 Žargon

Žargon je mluva určité skupiny lidí, kterou spojuje nějaká aktivita nebo zájmová činnost. Nejvíce takových slov vzniká u mládeže, studentů, hráčů nebo vězňů. K žargonu patří i argot, zvláštní vrstva slovní zásoby, kterou často vymýšleli lidé, aby tak nebyli odhaleni. Nejčastěji argot používali obchodníci, falešní hráči, zloději a jiní.⁶¹

⁶¹ Лексика русского языка с точки зрения сферы ее употребления. РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. (ed.). *Современный русский язык*. Москва: Издательство Московского университета, 1971, s. 54-68.

2.7 Vrstva slov podle dobového výskytu

Jazyk prochází neustálým vývojem a proto je samozřejmostí, že některá stará slova se již nepoužívají. Jedním z důvodů je zánik věci nebo jiné realie, která také zanikla a tudíž se pojmenování této věci přestalo používat. Tato slova nazýváme slovy zastaralými (historismy). Opačným typem slov jsou neologismy, což jsou nově vzniklá slova, která vznikají většinou se vznikem nové věci a potřeby pojmenovat ji. Nová slova vznikají především v odborném stylu.

2.8 Vrstva slov podle citového zabarvení a expresivity

Ve stylistice se též využívá emocionálních prostředků, které mají určité citové zabarvení a vyjadřují citový vztah k danému jevu. Opačem emocionálních prostředků jsou prostředky nociónální, které mají pouze funkci pojmenovací a významovou.

Nociónální slova jsou citově neutrální, mluvčí však může používat slova označující jak kladný tak i záporný jev.

Emocionální, expresivní či citově zabarvená slova mohou mít buď kladný, nebo záporný příznak. Zmiňujeme klasifikaci podle A. Jedličky a kol.: kladně zabarvená slova rozlišujeme lichotná (mazlivá), familiární, domácká (hypokoristika), dětská, zmírňující (eufemismy). Mezi záporně zabarvená slova patří pojmenování hanlivá (pejorativní), zhrubělá, vulgární a nadávky. Dalším specifickým typem expresivního vyjádření je ironie a žertovná pojmenování, kdy dochází k posměšným a výsměšným vyjádřením.⁶²

⁶² JEDLIČKA, Alois, Věra FORMÁNKOVÁ a Miloslava REJMÁNKOVÁ. *Základy české stylistiky*. Praha: SPN: Státní pedagogické nakladatelství, 1970, s. 69-76, 82.

3. Praktická část

Praktická část bakalářské práce se věnuje rozdělení excerpovaného materiálu. Jednotlivé názvy platidel jsme rozdělili do skupin podle toho, jak vznikla. Hlavní rozdělení je podle způsobu pojmenování, podle stylistického rozvrstvení a podle sémantiky slova.

3.1 Podle způsobu pojmenování

3.1.1 Formální způsoby pojmenování

a) Derivace

Prefixálně-sufixální afixace

двугривенный, двугривенник – prefix – дву, kořen slova – грив, sufix –енн, konverze –ый, ик

покупалки – derivát od slova купить, prefix -по, kořen slova – куп, sufix -алки

полуимперал – prefix – полу, kořen slova – импер, sufix -иал

полуполтинник, полуполтина – prefix – полу, kořen slova – полт, sufix –инн, ина, konverze –ик

пятиалтынный – prefix – пяти, kořen slova – алтын, sufix -ный

пятикатыка – prefix – пяти, kořen slova – кать, sufix -ка

Sufixace

desátník, desetník – deriváty od slova deset, kořen slov – des, sufix – átn, -etn, konverze -ík

dvacetník – derivát od slova двадцет, kořen slova – двас, sufix –etn, konverze -ík

двациáš, дваска – kořen slov – двас, sufix –iáš, -ка

качка, качкы, качены – kořen slov – кач, sufixy –ка, -кы, ен а konverze -y

мѣд'ák – kořen slova – мѣд', sufix –ák

papíry, papírky – deriváty slova papír, sufix –кы, konverze -y

пѣт'ák, петка – deriváty od slova пѣт, kořen slova - пѣт, sufix –ák, -ка

prachy, prašule – kořen slov – прach/š, sufix –ule, konverze -y

plecháč – kořen slova – plech, sufix –áč

sedmák – kořen slova – sedm, sufix –ák

šesták – kořen slova – šest, sufix –ák

šoufek – kořen slova – šouf, sufix –ek

tácek – kořen slova – тác, sufix –ek

zlatka – derivát od slova zlatý, kořen slova – zlat, sufix –ka

бумажки – derivát od slova бумага, kořen slova – бумаг/ж, sufix -ки

гроши, грошики – derivát od slova грош, kořen slova – грош, sufix –и, -ик, konverze -и

деньжата, деньжищи, денежки, деньжишки, деньжонки – sufixální afixace, kořen slov – день, sufixy -жата, -жищи, -жки, -жишки, -жонки

десюльник – kořen slova – дес, sufix –юльник

катенька – kořen slova –кать, sufix -енька

катька – kořen slova – кать, sufix -ка

капителец – derivát slova капитал, kořen slova – капит, sufix –елец

купилки, – derivát od slova купить, kořen slova – куп, sufix - -илки

манечки, манюхи – derivát od slova мани, kořen slova – ман, sufixy -ечки, -юхи

наличка – derivát od slova наличность, kořen slova – нал, sufix -ичка

полтинник – kořen slova – полт, sufix –инн, konverze –ик

пяточок – kořen slova –пят, sufix –ачок

пятихатка – kořen slova - пять, sufix –ихат, konverze -ка

рубас – derivát od slova рубить, kořen slova – руб, sufix –ас

стольник – kořen slova – столь, sufix -ник

финаги – derivát od slova финансы, kořen slova – фин, sufix -аги

целковый, целковик – kořen slova – целк, sufix –овый, -овик

шевелюхи – derivát od slova шевелить, kořen slova – шевел, sufix –юхи

шелесты, шелестухи – derivát od slova шелест, kořen slova – шел, sufix –есты, -естухи

шуршики, шуршалки – derivát od slova шуршать, kořen slova – шурш, sufix –ики, -алки

Abreviace

нал – zkrácení slova наличность

Modifikace

grešle – derivace, zdobnělina od slova groš, dochází zde ke slovotvornému procesu - modifikaci

бабосики – derivát a zdobnělina od slova бабосы, kořen slova – бабос, sufix –ики,

dochází k modifikaci

b) Skládání slov (kompozice)

desetikrejcarník – vlastní složenina – deset + krejcar

pětikačka – vlastní složenina – pět + kačka

pětikilo – vlastní složenina – pět + kilo

půkilo – nevlastní složenina (tzv. spřežka) – půl + kilo

килограмм – nevlastní složenina – кило + грамм

c) Přejímání

Němčina

grešle – od Groschel, což je zdobnělina od Groschen = groš

haléř – z němčiny od haller, pojmenované podle místa vzniku ve městě Halle

koruna – Krone = koruna, podle vyobrazené panovnické koruny na starých rakouských mincích

krejcar – od něm. Kreuzer je zdobnělina od Kreuz = kříž

pac, pacněř, bac – z němčiny od batzen, stříbrné grošové mince zavedené Švýcarskem

tolar – z německého Taler, zkrácené slovo Joachimstaler = z údolí sv. Jáchyma, kde byly tyto peníze raženy

vindra – z němčiny - wiener fenik, označení pro nekvalitní vídeňské feniky

грош – Grosch, Groschen, podobnost též s polským grosz a latinským grossus = groš

Angličtina

many – z angličtiny – money = peníze

бакс – z angličtiny - buckskin = jelení kůže, označení pro americké dolary

грин – z angličtiny – green = zelený, označení pro americké dolary

мани – z angličtiny – money = peníze

свисси – z angličtiny – swiss = švýcarský, označení měnového páru americký dolar/švýcarský frank

Latina

brakteáty – z latiny – bractea = plíšek

denár – denarius = desetník

groš – grossus = tlustý, groše byly tlustší než dosavadní plíšky

ассигнации – assignatio = papírová bankovka

империял – imperialis = imperatorský dinár

Staroruský jazyk - Древнерусский язык

резаны - рѣзана = mince

Turečtina

алтын – altyndžyk = malá zlatá mince

Polština

червонцы – czerwony = červený

3.1.2 Sémantické způsoby pojmenování

a) Metaforické názvy

Metaforické názvy jsme rozdělili podle toho, jaká byla jejich motivace. Zvolili jsme motivaci barvou, materiálem, tvarem a zvířetem nebo osobou vyskytující se na minci či bankovce. Dané motivace tvoří onomaziologický příznak jejich názvu.

Motivace barvou

černý feník, černá mince, černý peníz – podle černající barvy

havran – podle černající barvy mince

liška – podle zašlé zlaté nebo měděné barvy

úplavice – podle červené barvy bankovky, která připomínala barvu průjmu při úplavici

zelená – podle zelené barvy bankovky

червонцы – podle barvy bankovky, přejaté slovo z polštiny – czerwony = červený

Motivace materiálem

měďák – podle materiálu – měď

stříbrný – materiál výroby - stříbro

zlatka, zlatý – podle materiálu ze kterého byl vyroben a připomínal zlato

бумажки – podle materiálu ze kterého jsou vyrobeny – бумага = papír

серебеник – podle materiálu ze kterého jsou mince vyrobeny – серебро = stříbro

Motivace tvarem

цетка – podle podoby s drobnými penízky, které se šily na šaty

hranáč – podle hranatého tvaru mince

prutové peníze – podle tvaru, připomínající prut a jiné předměty

šup – podle tvaru připomínající rybí šupiny

Motivace zvířetem, osobou

vorel – podle znaku orla na minci

катька, катерина, баба Катя, катенька – podle vyobrazené Kateřiny II. Na storublové bankovce, proto **две кати** označení pro dvě stě rublů

луни – podle vyobrazeného ptáka potáplice lední (angl. loonie), který je vyobrazován na kanadské jednodolarové minci, pojmenování měnového páru americký dolar/kanadský dolar

киви – podle ptáka kiwi, který je národním symbolem Nového Zélandu a je vyobrazen na novozélandské jednodolarové minci, označení valutového páru novozélandský dolar/americký dolar

мечевые – podle vyobrazeného jezdce s mečem

копейные деньги – podle vyobrazeného jezdce s kopím

b) Metonymické názvy

čech, český – podle místa výskytu

jáчымовský tolar – podle místa ražby - Jáчымов

jíловské dukáty – podle místa ražby – Jílové u Prahy

кабель – označení valutového páru anglická libra/americký dolar, pravděpodobně podle kabelu, který vedl mezi Velkou Británií a USA na dně Atlantického oceánu

керенки – podle toho, že v době platnosti těchto peněz působil ve vládě A. Ф. Керенский (1917-1920)

килограмм – označení nominálu tisíc, vnitřní souvislost s přepočtem mezi gramy a

kilogramy – tisíc jednotek

оззи – pojmenování měnového páru australský/americký dolar podle anglické přezdívky (angl. Aussie) pro Australce

тонна – označení nominálu tisíc, vnitřní souvislost s přepočtem mezi tunou a kilogramy – tisíc jednotek

куна, половина куны – souvislost s vahou kůže kuny

жоржик – název amerického dolaru, motivace a metonymická souvislost s prezidentem Georgem Washingtonem

3.2 Podle stylistického rozvrstvení

3.2.1 Pojmenování spisovná, stylisticky neutrální

platidlo, peníze, mince, finance, obnos, hotovost, měna, bankovky, částka, suma, finanční prostředky, oběživo

платежное средство, деньги, финансы, сумма, наличность, наличные, валюта, казна, монета, купюра, банкноты, средства, оборотные средства, капитал, касса, червонцы, грош, гроши, чаевые, копейка, мелочь

3.2.2 Pojmenování stylisticky zabarvená

a) Hovorová pojmenování, patřící do tzv. celonárodní vrstvy slov

Hovorové názvy většinou již neexistujících platidel: **dudek, plecháč, šarapatka, šart, šarta, zlatka, dvacetník, dvaciáš, pěták, sedmák, šesták, šoufek**

babka, bŭr(a), bŭr, dvačka, kilo, kolo, pětka

купилки, покупалки, семечки, слезы, аржан, бумажки, лавашы, лаве, шуршики, шуршалки, шелестухи, шелесты, шмели, хрусты, шевелюхи

Hovorové názvy platidel, odvozená od stylisticky neutrálních slov: **финаги, наличка, нал, капителец, грошики, деньга**

b) Slova slangová

Obecně slangové výrazy: **prachy, prašule, papíry, papírky, drobáky, keše, šupy, kačky, many, tintili-ventili, chechtáky, kačeny, lupení.**

Studentský, mládežnický slang: **bony, devizy, floky, háky, kajda, kachle**

Ruský mládežnický žargon: **бабло, бабосы, бабосики, башля, воздух, зузы, капуста, лаванда, лавандос, лавэ, мани, манечки, манюхи, рубас, рэ, филки.**

Číšnický slang: obecně pro peníze: **granty, dajty, rantále, mari, mós, outratníky, šušně, 10 haléřů - pat'och, 20 h - flinc, 50 h - psotník, 1 Kč - křunda, krándla, fándla, vrána, rutna, tipl, 5 Kč - bur, buró, placka, culgna, 10 Kč - klika, krunpna, 20 Kč - dopl, 100 Kč - zelená, hradčany, mařena, kolo, kilo, man, 50 Kč - půl kola, halbman, 500 Kč - pětikilo, pětipérioda, cihla, 1000 Kč - tácek, talíř, fecna, rizna.**

Vězeňský, kriminální slang: **bakšiš, civilky, hotovky, keš, kyslík, lováky, lovky, živáčky, živé, tágo, papouch, klacek, míle**

c) Argotická pojmenování

vata, love, lóvy, lovy, mergle, květy, smetí, boby, cinkanina, pavučiny, mýdlo, lováče, bubny, buky, dingl, dukáty, groše, hotový, krupica, plechy, prádlo, šrouby

Historismy

hřivna, duhovka, šátečky, český denár, brakteáty, pražský groš, zlatník, jáchymovský tolar, krejcar, bankocedule, šajny

гривна, дирхемы, ногатая, куна, резаны, сребреник, златник, мечевые деньги, копейные деньги, полтинник, полуполтинник, гривенник,

пятачок, алтын, империял, ассигнации, керенки

3.3 Podle sémantiky slova

3.3.1 Zahraniční měny

– slangová označení zahraničních měnových párů vůči dolaru, v češtině se užívá anglických názvů (cable, sterling, swissy, Aussie, kiwi)

Euro - **европка**

Anglická libra - **стерлинг, кабель**

Švýcarský frank – **свисси**

Australský dolar - **оззи**

Kanadský dolar - **луни**

Novozélandský dolar – **киви**

3.3.2 Hovorové názvy platidel seřazené dle nominálních hodnot

1 Kč – **kačka, kavka, kajda, kravka, koňura**

5 Kč – **bůr(a), pětikačka**

10 Kč – **pětka**

20 Kč – **cejn**

50 Kč – **pajčka, půlkilo**

100 Kč – **hradčany, kilo, zelená**

500 Kč – **pětikilo**

1 000 Kč – **hadr, tác, tácek, talíř, litr, papír**

1 000 000 Kč – **meloun, míle**

1 копейка – **новгородка**

2 копейки - **семишник, семитка, двушка, грош**

3 копейки – **алтын, трёшник**

5 копеек – **пятак**

10 копеек – **гривенник**

15 копеек – **пятиалтынный**

20 копеек – **двугривенный, двугривенник**

25 копеек – **четвертак, полуполтинник, полуполтина**

50 копеек – **полтинник, полтина**

1 рубль – **целковый, целковик, тин, кол, рваный**

3 рубля - **трояк, трешник, трёшка**
5 РУБ – **полуимперал, петрофан, пятёрка**
10 РУБ – **десяльник, чирик, имперал, червонец**
25 РУБ – **четвертак, угол, четвертной**
50 РУБ - **палтос**
100 РУБ – **катька, катерина, баба Катя, баба, катенька, стольник**
200 РУБ – **две кати**
500 РУБ – **пятихатка, пятихатник, петька, петенька, дедушка, пятикатьсяка**
1 000 РУБ – **косарь, килограмм, тонна, штука, кусок, штукарь**
1 00 000 РУБ – **лимон, шар**
1 000 000 000 РУБ – **арбуз, лимонард, лимард**

4. Závěr

Tématem bakalářské práce je pojmenování platidel v ruštině a češtině ze tří hledisek, a sice z hlediska onomaziologického, stylistického a funkčního.

Práce obsahuje část teoretickou, která nám dává podklad pro následnou část praktickou, dále obsahuje abecední rejstřík se shromážděnými názvy platidel v češtině i v ruštině.

Cílem práce bylo shromáždění excerpovaného materiálu a jeho následné roztřídění do jednotlivých vrstev jazyka a do skupin podle způsobu vzniku. V teoretické části jsme si pro to připravili základ a všechny vrstvy jazyka a způsoby slovtvorby jsme v ní popsali.

Teoretická část také obsahuje podkapitulu věnující se historii vzniku peněz. Zaměřili jsme se na obecný vznik peněz ve světě, ale také konkrétně na českém a ruském území.

Jedním ze zkoumaných hledisek tvorby pojmenování je onomaziologické hledisko a proto jsme v teoretické části neopomenuli vysvětlit, co je to onomaziologie a jaké jsou její prostředky pro vznik pojmenování.

Do podkapitoly slovtvorba neboli derivologie jsme zařadili všechny důležité způsoby tvoření slov v češtině, jako je odvozování - derivace, skládání slov - kompozice, zkracování - abreviace, přejímání slov a přenášení významu. Nezapomněli jsme zařadit i podkapitulu o tvoření slov v ruštině, ve které se zmiňujeme o čtyřech základních typech slovtvorby. Těmito typy jsou lexiko-sémantický způsob, lexiko-syntaktický, morfologicko-syntaktický a morfologický způsob. Přičemž poslední způsob je v ruštině nejproduktivnější a zahrnuje tvoření slov pomocí afixace, kompozice a abreviace. Dalšími typy tvoření slov v ruštině, které v práci uvádíme, je přejímání slov a přenášení významu.

Následující podkapitoly objasňují konkrétní vrstvy slov českého a ruského jazyka. Jednou z vrstev, kterou jsme se zabývali, je vrstva slov spisovných, ve které jsme zabývali pouze slovy hovorovými – kolokvialismy. Další skupinou jsou slova patřící do vrstvy slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka. V češtině se tato vrstva slov dále dělí podle územních či sociálních rozdílů na slova obecné češtiny, regionalismy a dialektismy, slova slangová a argotická. V ruštině se daná vrstva slov rozlišuje na tzv. celonárodní a necelonárodní slovní zásobu, která je rozdělena na dialektismy, speciální slovní zásobu a žargon. Vrstva slov podle dobového výskytu zahrnuje slova zastaralá - historismy a slova nově vzniklá - neologismy. Poslední vrstvou

slov, kterou jsme zmínili je vrstva slov podle citového zabarvení a expresivity, která vyjadřuje buď kladný, nebo záporný postoj mluvčího.

Další částí bakalářské práce, je praktická část a je věnována vlastnímu roztřídění shromážděného materiálu. Názvy platidel, které jsme získali, jsme roztřídili do tří velkých skupin – podle způsobu pojmenování, podle stylistického rozvrstvení a podle sémantiky slova. První skupinou je třídění podle způsobu pojmenování, čili formální, sémantické způsoby pojmenování a přejímání z cizích jazyků. Skupinu s formálními způsoby pojmenování jsme dále rozdělili, hlavně kvůli přehlednosti, na derivece a přejímání z cizích jazyků. Ze získaného materiálu jsme určili 8 ruských prefixací, 21 českých a 29 ruských sufixací, 1 abreviaci a 2 modifikace. Mezi výrazy jsme našli i 4 složeniny. Z němčiny jsme našli 8 přejatých slov, 5 slov z angličtiny a shodně z latiny, u ruských názvů platidel jsme našli po jednom výrazu ze staroruštiny, turečtiny a polštiny. Slova přejatá jsme si ověřili v etymologických slovnících. Sémantické způsoby tvoření slov zahrnují metaforická a metonymická pojmenování, my v práci předkládáme celkem 24 metaforických pojmenování, která jsme podrobněji rozdělili podle jejich motivace a 12 metonymií. Stylistické rozvrstvení vzniku slov jsme rozdělili na pojmenování spisovná neboli stylisticky neutrální – 12 českých a 21 ruských výrazů, stylisticky zabarvená slova – hovorových slov českých 19 a ruských 21, obecně českých slangových výrazů 14, ze studentského slangu jsme našli 6 českých výrazů, z číšnického slangu 38 slov českých a z věžeňského slangu, který je velmi blízký argotu 13 výrazů. Slova argotických jsme určili 22 a z ruského žargonu máme 16 výrazů. Třetí skupinou je rozdělení podle názvů na zahraniční měny, kde je slovo tvorně zajímavých 7 ruských výrazů a seřazení podle nominální hodnoty, kde se vyskytuje v českém jazyce, námi nalezených, 23 výrazů a v ruštině 60 výrazů, přičemž ne všechny se stále aktivně používají, některá z nich jsou již zastaralá a to především z důvodu již neexistujících nominálů.

Některé názvy si jsou velice podobné, často jde o slova přejatá *many* – *мани*, nebo o slova která mají podobný vznik *hřivna* – *гривна* – platba podle hmotnosti. V obou jazycích jsme našli 3 shodné výrazy *babka* - *бабка*, *many* - *мани* a *love* – *ловэ*.

Závěrem lze říci, že v češtině i v ruštině existuje velké množství názvů platidel. Některé názvy se podobají nebo jsou dokonce stejné. Podobnost může být způsobena samotnou příbuzností a podobností obou jazyků. Nám se podařilo vyhledat přibližně shodný počet výrazů jak v češtině, tak v ruštině. V češtině 170 a v ruštině 134 výrazů, čili dohromady 304 pojmenování, přičemž většina námi nalezených výrazů spadá do vrstvy

slov hovorových a tudíž používaných mezi lidmi v běžné komunikaci. Proto se domníváme, že daná práce může poskytnout zajímavý náhled a seznámit čtenáře s výrazy méně typickými, ale za to hojně používanými.

5. Резюме

Предлагаемая работа занимается темой «Наименования денег в русском и чешском языках». Главными методами исследования являются ономастика, стилистика и функциональность. Данную тему для своей бакалаврской работы я выбрала потому, что в количестве предлагаемых нам тем она мне заинтересовала. Также я её выбрала из-за того, что она не много известна и раскрыта и я хотела узнать, что-то нового о данной интересной теме.

Главной целью работы было собрать большое количество названий для денег и их последовательная классификация. Названия денег мы искали, прежде всего, в интернете, но, конечно, и в секундарной литературе. В книгах мы проверили правильность обнаруженных названий.

Настоящая работа состоит из шести главных частей – введение, основная теоретическая и самостоятельная часть, заключение, резюме, список литературы и приложение.

Во введении пишется краткая характеристика о данной работе, чем мы будем заниматься, какой темой и какая её цель, какие средства мы используем во время писания работы.

Основная часть, прежде всего, является теоретическим описанием. Теория в данной работе занимает важную роль и она основой для самостоятельной части. Теоретические информации мы нашли в специальной литературе и в интернете.

Во-первых, мы привели краткую историю возникновения денег. Мы занялись историей в мире, на чешской территории и в России. Раньше в мире не существовали деньги, люди покупали вещи с помощью обмена одного предмета с другим. Данный обмен назывался бартерной сделкой. Первые металлические деньги появились в 7 веке до Р.Х. в Азии и Греции, они были тяжёлыми и непрактическими. Вследствие того возникли бумажные деньги в Китае и позднее в 1661 году в Европе. В Чехии была ситуация очень подобная, первыми примитивными деньгами были, так называемые, *hřivny*, *duhovky*, *šátečky*. С 10 века уже возникали металлические деньги, прежде всего, из серебра, золота и меди. Первые бумажные деньги на чешской территории показались в 1762 году, они назывались *bankocedule*. В 1919 году у нас появились, существующие до сих пор *koruna* и *haléř*. В древней России использовались к покупкам разные предметы – замена товаров, позднее использовали редкие металлы, так называемые, *гривны*. С

8 века начинается чеканка монет, прежде всего, из серебра. Время 12 века является немонетным и возвращаются примитивные деньги. Под скипетром Ивана III была опять восстановлена чеканка монет, возникли *мечевые* и *копейные* деньги и в 1704 году началась чеканка серебряных рублей. Первые бумажные деньги в России возникли под скипетром Екатерины II и они назывались *ассигнации*, позднее были сняты и с 1961 в России существует только рублёвая денежная система.

Во-вторых, мы включили главу об ономастике. Ономастика в чешском языке, по словам Ф. Чермака, является теорией определения, которая включает и теорию названия. Это значит, что ономастика исследует слова от значения к форме. В чешском языке существуют два типа названия – мотивированная и немотивированная. В русском языке ономастика является частью языкознания, которая должна наименовать вещи и изучать их возникновение, историю и она включает совокупность собственных имён.

В-третьих, следует глава о словообразовании, в первую очередь, мы говорим о чешском и потом о русском словообразовании.

Словообразование представляет в чешском языке самый важный вид расширения словарного запаса. Следующими видами являются заимствование слов из других языков, полисемия – метафора и метонимия, заимствование слов из других уровней языка – из арго или сленга и образование однословных или многословных названий. В чешском языке выделяем 3 типа словообразования, это деривация, композиция и сокращение слов. Деривация разделяется в группы в соответствии с формантом. Формантом являются префиксы, суффиксы и окончания. В настоящее время в чешском языке появляются заимствованные слова, прежде всего, из английского и немецкого языков. Метафора, это наименование слова в зависимости от какого-то внешнего признака, с другой стороны, метонимия является наименованием на основании какой-то внутренней связи.

В русском языке существуют четыре способа словообразования, это лексико-семантический, лексико-синтаксический, морфолого-синтаксический и морфологический. Первые три способа менее активны, чем последний морфологический. При лексико-семантическом способе возникают омонимы, это значит, что не создаются новые слова, а возникают только новые значения бывших слов. При лексико-синтаксическом способе происходит слияние сочетания слов в одно самостоятельное полнозначное слово, данный процесс называется сращением. Во время третьего способа, морфолого-синтаксического способа, слово

одной части речи становится словом другой части речи. Последний, морфологический способ словообразования является самым распространённым. Словообразование происходит с помощью аффиксации - префиксов, суффиксов и окончаний, сложения слов, аббревиации, безаффиксного словообразования и редеривации. Также в русском языке находятся заимствованные слова из других языков, особенно, из индоевропейских языков. Особым способом заимствования в русском языке является калькирование, т. е. дословный перевод по частям слов и словосочетаний, эти части называются кальки. Полисемия в русском языке очень подобна чешской. В русском языке разделяется метафора на три типа – сухие метафоры, которые можем найти во всех стилистических областях. Образные общепозэтические метафоры появляются только в поэтических сочинениях и, в-третьих, индивидуальные метафоры, которые формируют авторы в своих произведениях.

Следуют главы, занимающиеся уровнями языка.

В-четвёртых, мы упомянули уровень литературного чешского языка, в котором мы занимались только разговорными словами. Данные слова являются активными и всё время развиваются, они используются, прежде всего, в разговорной речи.

В-пятых, указываем уровень слов, который принадлежит к нелитературному чешскому языку. Уровень разделяется согласно географическим и социальным различиям. Среди географических различий принадлежат слова обиходно-разговорного языка, регионализмы и диалекты. Типичными регионализмами существуют, так называемые, *čechismy* и *moravismy*. Диалектами обладают жители только данной области. К социальным различиям языка включаем сленг или жаргон и аргю. С жаргонными словами мы можем встретиться в каком-то кружке по интересам или в каком-то трудовом окружении, среди известных являются студенческий, рыбацкий или горный сленг. Аргю используют, особенно, бандиты и уголовники из-за сокрытия.

В-шестых, мы занимались также русским языком и этот уровень языка выделяется на диалекты, специальную профессионально-терминологическую лексику, включающей термины и профессионализмы и жаргон. Все предыдущие три группы впадают в так называемую необщепозэтическую лексику. Другой большой группой в русском языке является общепозэтическая лексика, которая включает литературный и нелитературный словарный запас и она основой национального языка.

Следующие две главы занимаются разделением слов в соответствии с временем и с эмоциональной окраской и экспрессивностью. Слова, касающиеся время имеют подобную классификацию в чешском и русском языках. Устаревшие слова, которые уже активно не используются, называются историзмами. Другой группой являются неологизмы, это новые слова. Новые слова возникают, особенно, в технических отраслях. У обоих языках существует какая-то эмоциональная окраска, она может быть положительной или отрицательной, но существуют и слова без эмоциональной окраски, они называются эмоционально нейтральными.

В следующей девятой, самостоятельной части работы мы занимались разделением собранных названий денег. Названия денег мы разделили до трёх больших групп.

В первой группе зачислены наименования с точки зрения способа названия. В данной группе мы определили две части, формальные и семантические способы названия. Из формальных способов названий мы собрали 80 выражений. Мы нашли 61 деривацию, 8 русских префиксаций, 21 чешскую и 29 русских суффиксаций, 1 аббревиацию и 2 модификации. Из сложенных слов мы нашли 4 выражения. Заимствованных слов у нас 21, 8 слов из немецкого, 5 слов из английского и также 5 слов из латинского языка. Среди русских выражений мы нашли одно выражение заимствованное из древнерусского, турецкого и польского языков. Из семантических способов названий в работе находится 23 метафорических выражений и 12 метонимических наименований. Метафорические названия мы разделили по их мотивации. Мы определили названия по их мотивации цветом – 7 выражений, материалом – также 7 выражений, формой – 4 выражения и 5 выражений мотивированных животными или лицами.

Вторая группа определена стилистическим расслоением. Мы нашли 12 чешских и 21 русских нейтральных выражений. В дальнейшем мы обнаружили в целом 149 стилистически окрашенных названий, причём 111 чешских и 37 русских. Здесь 19 чешских и 21 русских разговорных слов, 13 чешских обще сленговых слов, 6 слов из студенческого, 13 из тюремного и 38 из официантского сленгов. Из арго или жаргона здесь 16 выражений в русском и 22 выражений на чешском языках. В данную группу мы включили и историзмы, 11 чешских и 17 русских.

В третьей группе находятся слова по семантике слова. Здесь 7 русских выражений для заграничных денег и большая группа, где мы разложили названия денег по их нарицательной стоимости. В этой части мы нашли больше русских,

чем чешских выражений, 23 чешских и 60 русских. Данные названия также являются разговорными.

В приложении алфавитный указатель собранных названий, во-первых чешских и потом русских. В целом мы отыскали 170 чешских и 134 русских выражений, это в общем значит 304 названий. Некоторые выражения уже активно не используются из-за исчезновения монет или купюр. Другие названия очень подобны в обоих языках, это часто заимствованные слова: мани – manu, ловэ – love и бабка – babka или гривна – hřivna. Совпадение вызвано подобностью обоих языков. Большинство выражений принадлежит разговорному уровню языка, поэтому мы думаем, что данная бакалаврская работа поможет раскрыть интересную тему, касающуюся наименования денег.

6. Seznam použité literatury

Bibliografie

Autorský kolektiv pracovníků. *Lingea praktický slovník: rusko-český a česko-ruský*. EU: Lingea s.r.o., 2011.

ФИЛИН, Ф.П. *Русский Язык: Энциклопедия*. Москва: Советская энциклопедия, 1979.

CHLOUPEK, Jan. *Knížka o češtině*. Praha: Odeon, 1974.

DOKULIL, Miloš. *Tvoření slov v češtině: Teorie odvozování slov*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1962.

HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. 1. vyd. Praha: SPN, 1980.

HLINKA, Bohuslav a Pavel RADOMĚRSKÝ. *Peníze celého světa*. 3. dopln. vyd. Praha: Mladá fronta, 1987.

HOLUB, Josef a Stanislav LYER. *Stručný etymologický slovník jazyka českého se zvláštním zřetelem k slovům kulturním a cizím*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. Ostrava: Nakladatelství Profil, 1979.

JEDLIČKA, Alois, Věra FORMÁNKOVÁ a Miloslava REJMÁNKOVÁ. *Základy české stylistiky*. 1. vyd. Praha: SPN: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001.

РОЗЕНТАЛЬ, Д. Э. *Современный русский язык*. Москва: Издательство Московского университета, 1971.

Internetové zdroje

Бабло, косари и капуста – как и почему обзывают деньги? In: *Infobank* [online]. 2012. Dostupné z: <http://infobank.by/infolineview/bablo-kosari-i-kapusta-kak-i-pochemu/>

Classes.ru. *Classes.ru* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.classes.ru/all-russian/russian-dictionary-Vasmer.htm>

Česká lexikologie - Lexikální onomaziologie. ČERMÁK, František a Josef FILIPEC. *Česká lexikologie* [online]. 1. vyd. Praha: Academia, 1985, s. 88-89 [cit. 2016-02-29]. Studie a práce lingvistické. ISBN 0585-5675. Dostupné z:

<http://uloz.to/xFRpzFJ/ceska-lexikologie-lexikalni-onomaziologie-povinne-kapitoly-pdf>

ČEŠKA, Gustav. Slang - Slova převléknutá do domácího úboru. In: *Občanské sdružení pro obranu jazyka proti plíživé normalizaci* [online]. 2000. Dostupné z: <http://www.hradec.org/gustav/slova1.html>

Денежный сленг (Россия) [online]. Академик, 2010. Dostupné z: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1783694>

Деньги России. *Деньги России* [online]. 2009-2015 [cit. 2014-12-19]. Dostupné z: <http://www.russian-money.ru/History.aspx?type=content&id=1&AspxAutoDetectCookieSupport=1#label>

DR. NOVÁČEK, Otakar. O čišnicích a.. *Naše řeč* [online]. 1934, **18**(4), 115-120. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2802>

Historie peněz v Česku. In: *Stribrnak.cz* [online]. 2008 [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://stribrnak.cz/historie-penez-v-cesku/>

Historický vývoj peněz. *Peníze.org* [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://penize.org/historie-penez/>

HOREJŠOVÁ, Daniela. *Způsoby obohacování slovní zásoby* [online]. Plzeň [cit. 2016-03-04]. Dostupné z: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fHaelLyrPiEJ:www.ksj.zcu.cz/zpravy/zprava16.doc+&cd=68&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

HOUŽVIČKOVÁ, Milena a Jana HOFFMANOVÁ. *Čeština pro překladatele* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://utrl.ff.cuni.cz/UTRLFF-58-version1-cestina_pro_preklatatele.pdf

HUBÁČEK, Jaroslav. Přenášení slovního významu jako pojmenovávací postup ve slanzích. *Naše řeč* [online]. 1973, **56**(3), 124-134 [cit. 2016-03-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5686>

Как называют тысячу рублей в простонародье? [online]. , 1. Dostupné z: <http://pricerange.ru/glossary/03/kak-nazyvayut-tysyachu-rublej-v-prostonarode/>

KOLEKTIV AUTORŮ. *Čeština po síti* [online]. Ostrava, 2003 [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.osu.cz/fpd/kcd/dokumenty/cestinapositi/tvoreni_slov.htm

КОЗЛОВСКИЙ, Константин. *Жаргонизмы валютных трейдеров: интересные названия валютных пар.* [online]. , 1. Dostupné z: <http://www.sarunas.lv/ru/karjera-i-dengi/finansy-i-planirovanie/1158-zhargonizmy-valyutnykh-trejderov-interesnye-nazvaniya-valyutnykh-par#.VwN32fmLST9>

Ojedinelá výstava v České národní bance: o vzniku a vývoji peněz. In: *Peníze.cz* [online]. 2007 [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/ekonomika/18724-ojedinelavystava-v-ceske-narodni-bance-o-vzniku-a-vyvoji-penez>

Otvet.expert. *Ответы на любые вопросы* [online]. 2015. Dostupné z: <http://otvet.expert/kakie-sinonimi-slova-dengi-vi-znaete-1076353>

PRAVDOVÁ, Markéta. *Termobuk, pytlóžvejka, marcela. Naučte se, co vás čeká ve vězení* [online]. 2014, , 1. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/argot-rec-kriminalniku-07a-veda.aspx?c=A140826_155938_vojenstvi_kuz

PRAVDOVÁ, Markéta. *Zaražený prdy, křapíček a elpíčko. Jak se mluví mezi zločinci* [online]. 2014, , 1. Dostupné z: http://technet.idnes.cz/argot-jak-se-mluvi-mezivlivly-dj6-tec-reportaze.aspx?c=A140818_160705_tec-reportaze_kuz

RADKOVÁ, Lucie. *K současné mluvě odsouzených* [online]. Olomouc, 2011. Dostupné z: https://theses.cz/id/2urall/RADKOV_K_SOUASN_MLUV_ODSOUZENCH.txt.
Disertační práce.

Словарь молодежного сленга. In: *Словари сленгов неформалов* [online]. 2015. Dostupné z: <http://teenslang.su/>

SVOBODOVÁ, Diana. *Tvoření slov a česká lexikologie* [online]. Ostrava, 2005 [cit. 2016-02-29]. Dostupné z: [http://rodyna.cz/id32402/jazyk/jazyky/indoevropske\(1_jazyky/slovanske\(1_jazyky/c\(2es\(2tina/Tvoreni_slov_a_ceska_lexikologie.htm](http://rodyna.cz/id32402/jazyk/jazyky/indoevropske(1_jazyky/slovanske(1_jazyky/c(2es(2tina/Tvoreni_slov_a_ceska_lexikologie.htm)

Synonyma online. *Tvůj Slovník* [online]. 2016. Dostupné z: <http://tvujslownik.cz/synonyma/penize-976>

Vznik a vývoj peněz. In: *SVON of Stars* [online]. 2003 - 2004 [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: http://www.svon.cz/file/historie/mena/his_penez.htm

Vznik a vývoj peněz v českých zemích [online]. [cit. 2014-11-13]. Dostupné z: vyuka.zsjarose.cz/getfile.php?FileID=1724

WIJAS, Andrzej. Dengi names. In: *CCCP* [online]. Dostupné z: http://cccp.awijas.pl/dengi/dengi_names.pdf

7. Příloha

Rejstřík českých názvů platidel

B

Babka
Bac
Bakšiš
Bankocedule (bankocetle)
Bankovky
Boby
Bony
Bubny
Buky
Bur, buró, bŭr(a)

C

Cejn
Cetka
Cihla
Cinkanina
Civilky
Culgna

Č

Částka
Čech
Černý fenik
Černá mince
Černý peníz
Český
Český denár
Československá koruna
Českomoravská koruna

D

Dajty
Desátník
Desetikrejcarník
Desetník
Devizy
Dingl
Dopl
Drobáky
Drobné
Dudek
Duhovka
Dukáty
Dvacetník
Dvacíáš

Dvacka

E

Elektronové statéry

F

Fándla

Fecna

Finance

Finanční prostředky

Flinc

Floky

G

Granty

Grešle

Groš

H

Hadr

Háky

Halbman

Halěř

Havran

Hotovky

Hotovost

Hotový

Hradčany

Hranáč

Hřivna

Ch

Chechtáky

J

Jáchymovské tolary

Jílovské dukáty

K

Kačeny

Kačka(y)

Kachle

Kajda

Kavka

Keš, keše

Kilo

Klacek

Klika

Kolo

Koňura

Koruna
Krándla
Kravka
Krejcar
Krunpna
Krupica
Křunda
Květy
Kyslík

L

Liška
Litr
Lováče, lováky
Love, lóvy, lovky
Lupení

M

Man
Many
Mari
Mařena(y)
Meloun
Mergle
Měďák
Měna
Míle
Mince
Mós
Mýdlo

O

Oběživo
Obnos
Outratníky

P

Pac, pacněř
Pajcka
Papír, papíry, papírky
Papouch
Paťoch
Pavučiny
Peníze
Pěťák
Pětka
Pětikačka
Pětikilo, pětikolo
Pětiperioda
Placek

Platidlo
Plecháč
Plechý
Prádlo
Prachy
Prašule
Pražský groš
Prutové peníze
Psovník
Půkilo

R

Rantále
Rizna
Rutna

S

Sedmák
Slovenská koruna
Smetí
Suma

Š

Šajny
Šarapatka
Šart, šarta
Šátečky
Škvára
Šrouby
Šup(y)
Šušně

T

Tác, tácek
Tágo
Talíř
Tintili-ventili
Tipl
Tolar

U

Úplavice

V

Vata
Vindra
Vorel
Vrána

Z

Zelená
Zlatka
Zlatník

Ž

Živáčky
Živé

Rejstřík ruských názvů platidel**А**

Алтын
Арбуз
Аржан
Ассигнации

Б

Баба
Баба Катя
Бабло
Бабосики
Бабосы
Бакс
Банкноты
Башля
Бумажки

В

Валюта
Воздух

Г

Гретник
Гривенник
Гривна
Грин
Грош
Гроши
Грошики

Д

Две кати
Двугривенник
Двугривенный
Двушка
Дедушка
Деньга

Деньги
Деньжата
Деньжишки
Деньжищи
Деньжонки
Денежки
Десюльник
Дирхемы

Е
Евро
Европка

Ж
Жоржик

З
Златники
Зузы

И
Империап

К
Кабель
Казна
Капитал
Капителец
Капуста
Катенька
Катерина
Катька
Катя
Касса
Керенки
Киви
Килограмм
Кол
Копейка
Копейные деньги
Куны
Купилки
Купюра
Кусок

Л
Лаванда
Лавандос
Лаваша
Лаве, лавэ

Лимард
Лимон
Лимонард
Луни

М

Мани
Манечки
Манюхи
Мелочь
Мечевые
Монета

Н

Нал
Наличка
Наличность
Наличные
Новгородка
Ногатая

О

Оборотные средства
Оззи

П

Палтос
Платежное средство
Петенька
Петька
Петрофан
Покупалки
Половина куны
Полуполтина
Полтина
Полтинник
Полуимперал
Полуполтинник
Пятак
Пятачок
Пятёрка
Пятиалтынный
Пятикатык
Пятихатка

Р

Рваный
Резаны
Рубас
Рубль

Рэ

С

Свисси
Семечки
Семишник
Семитка
Слезы
Сребреники
Средства
Стерлинг
Стольник
Сумма

Т

Тин
Тонна
Трешка
Трешник
Трояк

У

Угол

Ф

Филки
Финаги
Финансы

Х

Хрусты

Ц

Целковик
Целковый

Ч

Чаевые
Червонцы
Четвертак
Четвертной
Чирик

Ш

Шар
Шелестухи
Шелесты
Шмели
Штука
Штукарь

Шуршалки
Шуршики